

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

маркетингу повинні бути підпорядковані загальним цілям порту. На даному етапі розвитку українських портів їх головна мета полягає в тому, щоб звести до мінімуму витрати на проходження вантажів через порт (зниження собівартості), і на цій базі формувати прийнятні тарифи, забезпечити оптимальні терміни цього, проходження і максимально збільшити додану вартість вантажів. Ця загальна мета дозволяє конкретизувати цілі портового маркетингу: залучення великого числа вантажопотоків для забезпечення максимального завантаження кожного конкретного порту, а також пошук необхідних ресурсів, що забезпечують діяльність порту за мінімально можливими цінами. Деякі порти як загальну мету можуть ставити максимальний прибуток, диверсифікацію портової діяльності та ін.

Портовий маркетинг має три головні напрямки свого розвитку, які визначають як структуру служби маркетингу, так і конкретні завдання: інформаційне, дослідницьке і рекламно-пропагандистське. Ці три напрямки дуже тісно взаємопов'язані.

1) Вдосконалення кадрової політики.

Цей напрямок є дуже важливим, тому що розвиток трудових ресурсів – це основне для підвищення конкурентоспроможності порту. В українських портах тільки 20-30% менеджерського персоналу працює в відповідності з одержаною у вищих учбових закладах кваліфікацією. Якщо ж врахувати, що ця кваліфікація більшістю була одержана ще в роки панування адміністративно-командної економіки, то важливість проблеми значно збільшиться. Адже світовий досвід свідчить, що в сучасних умовах тільки 20% підвищення ефективності виробництва залежить від техніко-технологічних чинників, а 80% - від рівня розвитку менеджменту.

Для підвищення конкурентоспроможності порту необхідно мати довгострокову програму роботи з кадрами, в якій, зокрема, слідус передбачити:

- перепідготовку тих працівників, які мають вищу освіту, але працюють не за фахом одержаним в вузі;
- підвищення кваліфікації з відривом від виробництва (на 3-4 місяці) осіб, які працюють за фахом, але вимагають оновлення знань з урахуванням нової економічної ситуації в країні, а також з урахуванням розвитку науково - технічного прогресу;
- періодичну ротацию фахівців (раз в 5 - 7 років) у зв'язку з необхідністю підвищення ініціативності, розширення кругозору та ін.

Викладені концептуальні напрями стратегії розвитку і функціонування морських торгових портів України у загальних рисах відображають ті шляхи, реалізація які дозволить їм брати активну участь в перевезеннях вантажів і пасажирів в Південно-Східній Європі. Конкретне втілення кожного з перерахованих напрямків в окремо взятому порту залежить від його спеціалізації, що склалася, досягнутого техніко-технологічного рівня, стану менеджменту, цілей і завдань, які стоять перед ним. При цьому потрібно мати на увазі, що рівень реалізації цих напрямків залежить не тільки від працівників портів, але і від інших учасників транспортного процесу.

Український ринок портових послуг на сучасному етапі його розвитку можна розглядати як саморегульовану систему управління.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ:

1. Меркт Е.В. Стратегические приоритеты развития мировой порто-вой системы // Развитие методов управления та господарювання на морсь-кому транспорті.- Вип.7.- Одеса: ОГМУ, 2000.- С. 17-26.
2. Винников В.В. Проблемы комплексного развития морского транс-порта. – Одесса: Феникс, 2005 – 229 с.
3. Haralambidis H., Veenstra A. World wide experiences of Port Reform. - Oxford: University press, 1997. – 125 p.
4. Примачёв Н.Т. Вовк О.Ю. Эффективность функциональной деятельности предприятий морского транспорта. – Одесса: ИПРиЭЭИ, 2001. – 1247 с.
5. Совершенствование управления морскими торговыми портами. Учебное пособие / Чекаловец В.И., Колодин А.Л., Столяров Г.П. и др. – Одесса:ОНМУ, 2002. – 142 с.
6. Степанов О.Н. Стратегическое управление развитием морского порта.- Одесса:Астропринт, 2005. – 324 с.
7. Яровая Н.В. Экономико-организационные основы диверсификации деятельности морских торговых // Развитие методов управления та господарювання на морсь-кому транспорті.- Вип.7.- Одеса: ОГМУ, 2000.- С.109-118.

ІНСТИТУЦІЙНІ ВИКЛИКИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ НОВОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Біла С.О., проф., д.н.д.у., заслужений економіст України, завідувач відділу регіонального розвитку НІСД (м. Київ)

Біла С.О. Інституційні виклики щодо формування нової регіональної політики в Україні.

У статті розглянуто інституційні виклики, що впливають на формування нової регіональної політики в Україні. Серед системних проблем регіонального розвитку в Україні визначено: нестабільну динаміку відновлення економічного зростання, хронічні дисбаланси галузевого/секторального розвитку, дисбаланси просторового розвитку, системні проблеми державного управління регіонального розвитку. Досліджено вплив системних викликів у сфері координації реформ та інституційно-правового забезпечення регіонального розвитку. Підтверджено, що комплексне узгодження галузевого/секторального та просторового підходу до регіональної політики, підвищення ефективності державного управління регіональним розвитком, практичне впровадження триєдиного підходу до здійснення комплексу реформ, що реалізуються на місцевому, регіональному рівні – основа формування нової регіональної політики в Україні.

Ключові слова: інституційні виклики; дисбаланси регіонального розвитку; модернізація; регіональний розвиток; нова регіональна політика; галузевий/секторальний підхід; просторовий підхід; державне управління регіонального розвитку; Державна стратегія регіонального розвитку до 2020 року; координація; інституційно-правове забезпечення.

Белая С.О. Институциональные вызовы к формированию новой региональной политики на Украине

В статье рассмотрены институциональные вызовы, которые влияют на формирование новой региональной политики на Украине. Среди системных проблем регионального развития на Украине определено: нестабильную динамику возобновления экономического роста, хронические дисбалансы отраслевого/секторального развития, дисбалансы пространственного развития, системные проблемы государственного управления регионального развития. Исследовано влияние системных вызовов в сфере координации реформ и институционально-правового обеспечения регионального развития. Подтверждено, что комплексное согласование отраслевого/секторального, пространственного подхода к региональной политике, повышение эффективности государственного управления региональным развитием, практическое внедрение триединого подхода к осуществлению комплекса реформ, которые реализуются на местном, региональном уровне – основа формирования новой региональной политики на Украине.

Ключевые слова: институциональные вызовы; дисбалансы регионального развития; модернизация; региональное развитие; новая региональная политика; отраслевой/секторальный подход; пространственный подход; государственное управление регионального развития; Государственная стратегия регионального развития до 2020 года; институционально-правовое обеспечение.

Bila S.O. Institutional challenges to the formation of a new regional policy in Ukraine

The article analyses institutional challenges that influence the formation of a new regional policy in Ukraine. It identifies a range of systemic problems of regional development in Ukraine: unstable dynamics of the revival of economic growth, imbalances of industrial / sectoral development, imbalances of spatial development, systemic problems of public administration of regional development. The article investigates the influence of systemic challenges to the coordination of reforms and institutional-legal support for regional development. The article proves that coordinating industrial / sectoral and spatial approaches to regional policy, upgrading the efficiency of public administration of regional development, and introducing the three-fold approach to the implementation of reforms at the local, regional level, represent the basis of the formation of a new regional

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

policy in Ukraine.

Keywords: institutional challenges; imbalances of regional development; modernization; regional development; new regional policy; industrial / sectoral approach; spatial approach; public administration of regional development; State Strategy for Regional Development till 2020; institutional-legal framework.

Постановка проблеми. В Україні триває модернізація регіонального розвитку, активізується процес становлення нової державної регіональної політики. Серед стратегічних пріоритетів модернізації регіонального розвитку – зміщення акцентів на розкриття внутрішнього потенціалу регіонів та їх комплексне задіяння задля зростання добробуту громадян; пошук гідної відповіді публічної влади на виклики, ризики (ендогенного та екзогенного походження), що виникають внаслідок подовження рецесії світового господарства та негативно впливають на соціально-економічний розвиток українських регіонів; віднайдення та задіяння в Україні ефективних механізмів та інструментів стимулювання місцевого, регіонального розвитку, активізації підприємницької ініціативи на місцях, запровадження дієвих стимулів щодо налагодження ефективного міжрегіонального, міждержавного міжрегіонального, транскордонного співробітництва, формування в Україні місткого внутрішнього ринку, інтегрованих регіональних соціально-економічних комплексів. Реформування регіонального розвитку – довготривалий процес, ускладнений великою кількістю інституційних, правових, управлінських «прогалин» та прорахунків, що існують, та постійно виникають на всіх рівнях публічної влади внаслідок дії як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників. На практиці ситуація ускладнюється уповільненим переходом від домінуючої моделі «єдиного управлінського центру регіонального розвитку» та усталених традицій централізованого ресурсного забезпечення місцевого, регіонального розвитку до мультицентристської регіональної політики, дєздатного місцевого самоврядування, ефективної взаємодії органів публічної влади, представників бізнес-середовища, громадськості на місцях, зорієнтованих на впровадження принципу субсидіарності, самостійного пошуку та задіяння внутрішніх (місцевих) ресурсів території (та громади) на потреби регіонального розвитку та зростання добробуту людини. Така постановка проблеми свідчить про актуальність та велике практичне значення дослідження інституційних викликів, що обумовлюють модернізацію пріоритетів регіонального розвитку та формування нової регіональної політики в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед авторів, що присвятили свої дослідження висвітленню окремих питань регіонального розвитку: Ю.В.Макогон, І.М.Доля, Т.М.Медведкін, О.І.Снігова та інші [1], Л.І.Федулова [2], А.Ф. Толмачева, В.В.Хахулин, Я.І. Тулюк [3] та інші. Особливу увагу українські науковці приділяють стандартам та критеріям досягнення сталого регіонального розвитку. Ці питання докладно висвітлені у працях Н.П.Сігнікова [4], В.Я.Шевчук [5] та інших науковців. Вагому роль у процесах галузево-секторальної модернізації регіональної економіки, як свідчить досвід господарювання, відіграють інноваційні процеси, структурно-інноваційні зрушення та регіональні кластери (що гарантують випуск конкурентоспроможної продукції кінцевого призначення). Питання кластеризації регіональної економіки та спрямованості структурно-інноваційних зрушень на загальнонаціональному та регіональному рівні висвітлили В.М.Гець, В.П.Семиноженко [6], Л.П.Баршніківа [7] та інші вчені.

Виділення невирішеної проблеми. Поряд з цим, у роботах, присвячених питанням реформування регіонального розвитку недостатньо уваги приділяється висвітленню сутності викликів, що обумовлюють реформування регіонального розвитку, сутності на спрямованості стратегічних пріоритетів удосконалення державної регіональної політики в Україні.

Ціль статті – дослідити інституційні виклики, що обумовлюють формування нової регіональної політики, визначити стратегічні пріоритети регіонального розвитку в Україні.

Для розкриття поставленої мети у статті розв'язуються наступні завдання:

- визначити системні проблеми регіонального розвитку в Україні;
- виявити системні виклики щодо формування нової регіональної політики в Україні;
- дослідити ситуацію щодо координації розробки та впровадження державної регіональної політики в Україні;
- висвітлити об'єктивність викликів щодо модернізації Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року як складової державної регіональної політики в Україні.

Результати дослідження. Першочергового значення для формування нової регіональної політики в Україні набуває досягнення стабільного *соціально-економічного розвитку регіонів*. Під впливом світової економічної кризи та внаслідок нестабільності внутрішнього попиту, системні проблеми соціально-економічного розвитку регіонів України характеризуються наступним:

- нестабільною динамікою відновлення економічного зростання, хронічними дисбалансами галузевого/секторального розвитку на місцевому, регіональному рівні. Так, до показників докризового періоду в регіонах наближається динаміка розвитку сектору послуг, фінансового сектору. Спостерігається поживлення на регіональних ринках праці. Натомість, повільно відбувається відродження реального сектору – промисловості, сільського господарства;
- нестабільними є показники інвестиційної активності у регіонах. Так, за підсумками І кварталу 2013 р. (порівняно з аналогічним періодом 2012 р.) приріст капітальних інвестицій спостерігався лише у 12 регіонах України. Найбільш активно освоювались капіталовкладення у Миколаївській області (приріст – 342,2 %), Одеській (258,2 %), АР Крим (197,2 %), Луганській (153,8 %), Чернігівській (152,3 %), Вінницькій (150,8 %), Рівненській (134,4 %), Сумській (122,6 %), Черкаській (114,0 %), Житомирській (113,0 %), Чернівецькій областях (112,1 %) та у м. Севастополь (118,7 %) [8].
- недосконаліми є механізми та інструменти стимулювання місцевого соціально-економічного розвитку, у т.ч. щодо активізації діяльності малого та середнього бізнесу в регіонах тощо.

Поряд з базовими показниками соціально-економічної динаміки, для досягнення збалансованого регіонального розвитку слід враховувати тенденції *просторового* розвитку. Для України і досі залишаються не вирішеними питання досягнення збалансованого просторового розвитку, у т.ч. на рівні: міста – приміської території – сільських територій; вирішення системних проблем периферійних, депресивних територій, міських агломерацій та прилеглих до них «зелених зон» та ін.

Важливим для України є блок питань, пов'язаний з вирішенням системних проблем ефективного функціонування державного управління регіональним розвитком, розвитком дєздатного місцевого самоврядування. Слабкий рівень партнерства між місцевою владою, бізнес-спільнотою, громадськістю, недєздатність регіональної та місцевої влади щодо вирішення системних проблем досягнення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів, їх відповідного фінансового, інфраструктурного, інституційного забезпечення – ускладнюють процеси реформування на місцевому, регіональному рівні.

Отже, усвідомлення необхідності *триєдиного підходу* до формування нової регіональної політики – *єдності секторального (галузево-секторального) розвитку, що забезпечує стабільне функціонування регіональних економічних комплексів та їх стійке соціально-економічне зростання), територіально-просторового (з урахуванням досягнення збалансованого просторового розвитку та управлінського (у т.ч. створення єдиної системи стратегічного планування та прогнозування розвитку держави та регіонів, оптимізація системи територіальної організації влади, розвиток місцевого самоврядування тощо) – є запорукою підвищення конкурентоспроможності регіонів, досягнення збалансованого територіального розвитку, успішного здійснення комплексу започаткованих реформ, що впроваджуються на місцевому, регіональному рівні, у межах України в цілому.*

Відповідно до системних проблем, що постали перед Україною, слід виокремити низку *інституційних викликів* щодо формування засад нової регіональної політики.

На галузевому, секторальному рівні йдеться про формування на місцевому, регіональному рівні конкурентоспроможних регіональних економічних комплексів, досягнення збалансованої системи соціально-економічного розвитку регіонів, диверсифікації регіональної економіки (у т.ч. у межах старопромислових, депресивних територій). На особливу увагу заслуговує розвиток інноваційних процесів на регіональному рівні, задіяння інноваційних механізмів та інструментів фінансування регіонального розвитку та створення на цих засадах сприятливого інвестиційного клімату. В цілому ж, йдеться про структурну перебудову регіональних економічних комплексів, у т.ч. у напрямі зменшення енергоємності, розвитку відновлюваної енергетики, розвитку сфери послуг (що відповідає завданням переходу до

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

стандартів постіндустріального розвитку) тощо.

На рівні *просторового виміру*, серед інституційних викликів формування нової регіональної політики слід виокремити: досягнення збалансованого просторового розвитку, у т.ч. на рівні «місто – приміські території – сільські/периферійні території»; покращення локальної доступності на місцевому, регіональному рівні (у т.ч. за рахунок розвитку транспортної, інформаційно-комунікативної інфраструктури тощо; формування смисл, збалансованих місцевих/регіональних ринків, консолідованих у межах єдиного загальнонаціонального економічного простору; вирішення системних проблем розвитку на рівні «центр – периферія», залучення периферійних/віддалених територій до «ареалів регіонального розвитку»; інфраструктурне забезпечення регіонального розвитку; розбудова сталого просторового розвитку (урахування екологічних пріоритетів розвитку) тощо.

В контексті *управлінського виміру* серед інституційних викликів формування нової регіональної політики слід наголосити на необхідності зміщення акцентів на подальшу децентралізацію, дотримання принципу субсидіарності, підвищення дієздатності публічної влади та органів місцевого самоврядування. Особливого значення набуває підвищення управлінської та інституційної спроможності щодо розкриття внутрішнього (ресурсного) потенціалу розвитку регіонів, стимулювання економічної активності на місцевому, регіональному рівні; серед пріоритетів регіонального розвитку – забезпечення ефективною координації розробки та впровадження державної регіональної політики в Україні, забезпечення ефективної роботи органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, задіяння потенціалу розвитку громадянського суспільства, громадської ініціативи тощо.

В контексті управлінських викликів – вагомим значенням для України набуває системна проблема відсутності дієвої координації процесів розробки та впровадження державної регіональної політики. На сьогодні в Україні притаманна ситуація «розпорошеності» інституційного та управлінського забезпечення державної регіональної політики. В основному, питаннями державної політики регіонального розвитку в Україні опікуються *три міністерства України* – Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, Міністерство економічного розвитку і торгівлі та Міністерство фінансів. Безпосередній вплив Міністерства фінансів України на політику регіонального розвитку, в основному, здійснюється у межах проведення оцінки фінансового забезпечення проектів угод щодо регіонального розвитку та державних програм соціально-економічного розвитку територій. Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної регіональної політики на сьогодні визнано Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України серед основних завдань своєї діяльності займається формуванням та забезпечує реалізацію державної політики у наступних сферах: удосконалення територіальної організації влади, реформування адміністративно-територіального устрою, розвиток місцевого самоврядування. Поряд з цим, в Україні не визначений орган державної влади, до компетенції діяльності якого належали б питання координації співробітництва територіальних громад (міжмуниципальне співробітництво), питання міжрегіонального та транскордонного співробітництва, питання формування регіональних та міжрегіональних кластерів.

В Україні у вересні 2012 року була створена *Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального розвитку* (тимчасовий консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України), утворений з метою забезпечення узгоджених дій центральних та місцевих органів виконавчої влади під час прийняття та виконання рішень з питань державної регіональної політики, соціально-економічного розвитку регіонів та окремих територій. Водночас, з моменту створення і до кінця першого півріччя 2013 р. не відбулось жодного засідання *Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку* [9]. Отже – налагодження дієвої координації регіональної політики в Україні на сьогодні є надзвичайно актуальною проблемою, враховуючи той факт, що підписання угоди про асоціацію України з ЄС висуває комплекс питань регіонального розвитку та системні проблеми впровадження державної регіональної політики на перший план. А вже питання регіонального розвитку традиційно перебувають серед пріоритетних питань розробки та впровадження політики країн ЄС.

Серед базових викликів, що обумовлюють характер та тенденції модернізації державної регіональної політики в Україні – необхідність прийняття оновленої (модернізованої) Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року. Проблема відповідності наявної (до 2015 р.) Державної стратегії регіонального розвитку України сучасним цілям та орієнтирам нової регіональної політики пов'язана з тим, що регіональний розвиток в Україні до та після світової фінансової кризи (2008 – 2009 рр.) суттєво різнився. Світова фінансова криза, хронічний брак коштів на потреби стимулювання регіонального розвитку, зростаючий дефіцит державного бюджету (у тому числі в країнах ЄС) ставить нові стратегічні завдання щодо вирішення системних проблем регіонального розвитку.

Період до 2020 року для країн ЄС у сфері політики регіонального розвитку передбачає: підтримку конкурентоспроможності регіонів, дотримання принципів єднання (згуртування), забезпечення підтримки регіонального розвитку нових країн-членів ЄС, у т.ч. у сфері стимулювання розвитку сільських територій, інституційної підтримки та розвитку креативних регіональних індустрій, створення на регіональному рівні сучасної інфраструктури (транспортної, інформаційної, комунікаційної тощо). Цікаво зазначити, що фінансування регіонального розвитку в країнах ЄС відбувається за принципом «більше за більше», тобто – чим більше місцева влада займається питаннями регіонального розвитку, залучає до цього місцеві, внутрішні ресурси – тим більше коштів місцеві, територіальні громади отримують на потреби власного розвитку за рахунок структурних фондів ЄС та інших централізованих фінансових джерел ЄС. Таку тенденцію слід врахувати й Україні, забезпечити її втілення шляхом поступового відходу від практики державного фінансового патерналізму, від практики фінансування системних проблем розвитку регіонів за рахунок централізованих бюджетних впливів.

Регіональна політика ЄС до 2020 року ґрунтується на положеннях програмного документу «Порядок денний для територій ЄС 2020» [10]. У документі зазначено, що метою регіональної політики ЄС є політика згуртування (вирівнювання диспропорцій регіонального розвитку, поглиблення процесів інтеграції та подальшої конвергенції всіх країн – членів ЄС), підвищення конкурентоспроможності регіонів, демократизація регіонального розвитку, залучення до цих процесів всіх мешканців громад та інституцій громадянського суспільства, розвиток місцевого самоврядування та самоврядності територіальних громад, активізація міжрегіонального, міжмуниципального співробітництва тощо.

Прийнята в Україні у 2006 році Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року (далі – ДСРР 2015) має низку інституційних недоліків. Так, прийнята у 2006 році – у докризовий період стабільного економічного зростання – ДСРР 2015 не враховує реалій посткризового розвитку України. Зокрема, кризовий період демонструє, що інструменти державної підтримки регіонів, які застосовувалися до 2008 року, а саме: пряме субсидування регіонів із державного бюджету, застосування пільгових режимів (у т.ч. пільг у оподаткуванні, дотації) – на сьогодні стали неефективними. Ці заходи виявились неспроможними вирішити як внутрішні регіональні проблеми – депресивності, периферійності та монофункціональності розвитку територій, так і проблеми міжрегіонального розвитку – усунути надмірні диспропорції соціально-економічного розвитку, структурну незбалансованість виробничої сфери, нівелювати зростання тенденцій щодо монополізації регіональних ринків у межах єдиного господарського простору (єдиного внутрішнього ринку) України тощо. Визначені у чинній ДСРР 2015 традиційні інструменти та механізми стимулювання регіонального розвитку лише закріплюють хронічні проблеми розвитку територій, вирішують їх недостатньо, не створюють стимули до саморозвитку, до активізації економічної ініціативи на місцях. Поряд з цим, у ДСРР 2015 не визначено стратегічний вектор щодо розвитку (узгодження) регіональної політики в Україні із стратегічними орієнтирами регіонального розвитку країн ЄС (адже стратегічні пріоритети регіонального розвитку країни мають бути узгоджені з пріоритетами регіонального розвитку тих країн, до інтеграційного угруповання яких прагне приєднатись держава).

Президент України прийняв рішення про необхідність затвердження у 2013 році Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (далі – ДСРР 2020) з урахуванням стандартів регіонального розвитку Європейського Союзу [11]. Під час роботи над модернізованою ДСРР 2020 необхідним є врахування в Україні загальноцивілізаційних, європейських тенденцій щодо розробки та впровадження політики регіонального розвитку, застосування інтегрованого підходу до формування і реалізації державної регіональної політики, що передбачає поєднання та узгодження трьох взаємопов'язаних складових:

- *секторального (галузєвого) підходу*, в основі якого – зміцнення конкурентоспроможності регіонів на основі оптимізації та диверсифікації структури регіональної економіки, забезпечення ефективної спеціалізації регіонів з пріоритетним використанням власного ресурсного потенціалу, активізації місцевої економічної ініціативи;

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

- *територіального (просторового) розвитку*, що передбачає досягнення рівномірного та збалансованого розвитку територій, активізацію міжрегіонального співробітництва, зменшення соціально-економічної диспропорційності регіонального розвитку та вирішення проблем локальної доступності територій; досягнення збалансованого просторового розвитку на рівні «місто – приміська територія – сільська територія», зміцнення потенціалу периферійних та сільських територій, проведення в Україні адміністративно-територіальної реформи тощо. Забезпечення соціально-економічної єдності регіонів та рівномірності просторового розвитку орієнтується на створення для людини, незалежно від місця її проживання на всій території України рівного доступу до якісних публічних послуг;

- *управлінської складової* регіонального розвитку, що передбачає забезпечення єдності підходів до формування і реалізації політики регіонального розвитку, створення єдиної системи стратегічного планування та прогнозування розвитку держави та її регіонів, оптимізацію системи територіальної організації влади. Актуальним залишається питання щодо формування ефективного і прозорого механізму фінансового забезпечення регіонального розвитку, гарантування фінансової дієздатності місцевих бюджетів, місцевих громад тощо.

Синергетичний підхід до розробки та впровадження державної політики регіонального розвитку визначає й формулювання *цілей стратегічного планування* регіонального розвитку в Україні до 2020 року, до яких слід віднести:

- забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для людини на всій території країни незалежно від місця її проживання;

- підвищення ефективності державного управління у сфері регіонального розвитку;

- створення умов для ефективної реалізації внутрішнього потенціалу розвитку регіонів (ресурсного, інституційного, організаційного), зменшення залежності регіонів від державного патеріалізму (у т.ч. у фінансовій сфері);

- забезпечення розвитку та ефективного використання людських ресурсів, сприяння розвитку людського капіталу на місцевому, регіональному рівні;

- підвищення конкурентоспроможності регіонів;

- зменшення енергетичної залежності, стимулювання енергозбереження, поширення практики використання відновлюваної альтернативної енергетики на регіональному рівні, досягнення європейських стандартів *сталого регіонального розвитку* (з урахуванням екологічного вектору регіонального розвитку) тощо.

В цілому ж, цілями Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року в Україні мають стати:

1. Підвищення конкурентоспроможності регіонів і забезпечення збалансованого регіонального розвитку.

2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток.

3. Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку.

Ціль 1. Підвищення конкурентоспроможності регіонів і забезпечення збалансованого регіонального розвитку. Передбачає: зміцнення конкурентоспроможності регіонів на основі оптимізації та диверсифікації структури регіональної економіки; забезпечення ефективної спеціалізації регіонів з пріоритетним використанням власного ресурсного потенціалу; активізацію місцевої економічної ініціативи; створення конкурентоспроможних галузево-територіальних соціально-економічних комплексів та ін.

Ціль 2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток передбачає: досягнення рівномірного та збалансованого розвитку територій; активізацію міжрегіонального співробітництва; зменшення соціально-економічної диспропорційності регіонального розвитку; вирішення проблем локальної доступності територій; досягнення збалансованого просторового розвитку на рівні «місто – приміська територія – сільська територія»; зміцнення потенціалу периферійних та сільських територій; здійснення в Україні адміністративно-територіальної реформи та ін.

Ціль 3. Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку передбачає: забезпечення єдності підходів до формування і реалізації політики регіонального розвитку; створення єдиної системи стратегічного планування та прогнозування розвитку держави та її регіонів; оптимізацію системи територіальної організації влади; розвиток та підвищення дієвості місцевого самоврядування тощо.

Налагодження ефективного державного управління на регіональному рівні потребує залучення інститутів громадянського суспільства до реалізації регіональної політики, у тому числі – шляхом: проведення консультацій представників держави з громадськістю щодо актуальних питань регіонального розвитку та пошуку шляхів їх вирішення; участь місцевих мешканців у спільних органах (зокрема, громадських радах), робочих групах; забезпечення вільного доступу громадян до публічної інформації, інтенсифікації комунікації громадських організацій з депутатами та органами державної влади; забезпечення участі місцевих мешканців у громадських слуханнях з актуальних питань місцевого, регіонального розвитку тощо.

Активізація економічної ініціативи на місцях, впровадження дієвої регіональної політики неможливі без зростання довіри громадян та суб'єктів господарювання до державних установ та інститутів. Невід'ємною складовою процесів зростання такої довіри є прозорість та відкритість органів публічної влади. Фактично, йдеться про виконання чинного законодавства України, відповідно до норм якого органи державної влади та органи місцевого самоврядування повинні надавати повну інформацію про здійснювану ними діяльність через відповідні інформаційні служби та забезпечувати вільний доступ громадськості (представників громадськості) до такої інформації [12].

Серед системних викликів щодо формування нової регіональної політики в Україні – створення відповідного інституційно-правового забезпечення підтримки та стимулювання регіонального розвитку. На сьогодні вже діють понад 20 законодавчих та нормативно-правових актів, що унормовують процеси розробки, впровадження, реформування державної регіональної політики. У тому числі, Закони України: «Про стимулювання розвитку регіонів» (від 08 вересня 2005 р.); «Про планування і забудову територій» (від 20 квітня 2000 р.); «Про Генеральну схему планування території України» (від 07 лютого 2002 р.); «Про державні цільові програми» (від 18 березня 2004 р.); «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України» (від 23 березня 2000 р.) та ін. Указ Президента України «Про Концепцію державної регіональної політики» (від 25 травня 2001 р.). Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» (від 21 липня 2006 р.). Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення здійснення місцевими державними адміністраціями виконавчої влади на відповідній території» (від 24 травня 2013 р.). Разом з тим, станом на червень 2013 р. не прийнято єдиного, уніфікованого законодавчого акту – проекту Закону України «Про засади державної регіональної політики». Прийняття цього закону сприятиме визнанню державної регіональної політики як однієї із провідних напрямків державної політики; підтвердить спроможність України здійснити комплексні реформи на місцевому, регіональному рівні (з урахуванням галузево-секторального, просторового та управлінського підходів); дозволить досягти збалансованого просторового розвитку, що актуально в контексті перспектив євроінтеграції України.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Інтенсифікація процесу формування в Україні засад нової регіональної політики потребує системного підходу: інституційно-правового забезпечення нової регіональної політики (у т.ч. прийняття закону України «Про засади державної регіональної політики» та модернізації базових положень Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року); задіяння наявного в регіонах потенціалу місцевого розвитку та стимулювання його зростання з урахуванням екологічності та безпеки життєдіяльності людини; задіяння та оптимального поєднання дієвих важелів, механізмів та інструментів реалізації регіональної політики; залучення громадянського суспільства до розробки та реалізації засад нової регіональної політики в Україні тощо.

Серед стратегічних завдань нової регіональної політики – комплексне узгодження *галузевого-секторального та просторового виміру* регіональної політики, підвищення *ефективності державного управління* регіональним розвитком та дієздатності місцевого самоврядування. Усвідомлення та практичне впровадження *триєдиного підходу* до формування нової регіональної політики – запорука зростання конкурентоспроможності регіонів, досягнення збалансованого територіального розвитку, успішного здійснення комплексу започаткованих реформ, що реалізуються на місцевому, регіональному рівні. Такий підхід має бути взято за основу в процесі модернізації Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року, розробки та прийняття закону України «Про засади державної регіональної політики».

На порядку денному розробки та впровадження нової регіональної політики – реалізація завдань просторового розвитку територій,

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

у т.ч. шляхом органічного поєднання розвитку внутрішніх територій регіону (сільської та міської місцевості, центру та віддалених, периферійних територій), з одночасним розкриттям ресурсного потенціалу кожної території задля стимулювання місцевого соціально-економічного розвитку, створення єдиного консолідованого внутрішнього ринку, створення «точок зростання» та «ареалів регіонального розвитку», нових робочих місць та підвищення на цій основі якості життя громадян України.

Все більшого значення для України серед завдань модернізації державної регіональної політики набуває виклик щодо дотримання засад *сталого розвитку*, основа якого – динамічно збалансована взаємодія економічної, соціальної та екологічної складової, боротьба з бідністю, оптимізація структури доходів та споживання населення з огляду на збереження здоров'я людини, зростання людського капіталу. Провідний напрям забезпечення сталого регіонального розвитку – формування «зеленої» економіки, зменшення енергосмостності та витрат природних ресурсів на потреби виробництва, запровадження енергозощадження та освоєння відновлюваної енергетики, протидія забрудненню довкілля, вирішення проблем утилізації відходів, зменшення викидів CO₂, сприяння розвитку органічного землеробства та створення на цих засадах нових робочих місць, підвищення зайнятості, зростання добробуту та якості життя населення.

Комплексне вирішення проблем регіонального розвитку потребує належного інституційно-правового забезпечення, зокрема – ухвалення Закону «Про засади державної регіональної політики», модернізації Державної стратегії регіонального розвитку (на період до 2020 року), стратегії регіонального розвитку. Відсутність в Україні системоформуючого законодавчого акту щодо державної регіональної політики обумовлює ситуацію правової невизначеності у питаннях її розробки та впровадження, невизначеність щодо практичного застосування інноваційних механізмів модернізації регіонального розвитку, задіяння потенціалу міжрегіонального співробітництва, створення регіональних (та міжрегіональних) кластерів.

Прагнення України отримати статус асоційованого члена ЄС формує нові виклики щодо розробки та впровадження регіональної політики. Адже регіональний розвиток традиційно залишається стратегічним напрямком політики Євросоюзу. На підтвердження цього у 2013 р. ЄС розпочав реалізацію проекту «Підтримка регіонального розвитку в Україні», серед пріоритетів проекту: прийняття в Україні оновленої Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року, створення на регіональному рівні мережі фахівців-практиків регіоналістів, сприяння розвитку громадянського суспільства, залучення громадськості до реалізації політики регіонального розвитку на місцях.

Процес модернізації державної регіональної політики в Україні потребує запровадження нових важелів, механізмів та інструментів її реалізації, у тому числі: зміни форм та інструментів наповнення місцевих бюджетів, розширення доходної бази їх формування; задіяння потенціалу державно-приватного партнерства; розвитку міжрегіонального, міждержавного регіонального, транскордонного співробітництва. Нова регіональна політика передбачає активну участь громадян в процесі її розробки та впровадження. Інститути громадянського суспільства мають потужний потенціал щодо розв'язання нагальних соціально-економічних, гуманітарних, культурних та інших системних проблем регіонального розвитку. Налагодження ефективного співробітництва між органами виконавчої влади, місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства, у тому числі – участь громадських організацій у контролі за витратами бюджетних коштів, вирішенні питань соціального захисту населення, формуванні ефективної регіональної/муніципальної політики – є установленою європейською практикою стимулювання регіонального розвитку. Активне залучення громадськості до вирішення нагальних питань місцевого, регіонального розвитку – запорука підвищення дієздатності територіальних громад, формування демократичного суспільства в Україні.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Перспективи та напрямки розвитку старопромислових регіонів України у посткризовий період. Аналітична доповідь / Ю.В. Макогон, І.М. Доля, Т.М. Медведкін, О.І. Снігова [та ін.] : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dn.niss.gov.ua/content/articles/files/cris-cb61f.pdf>.
2. Федуллова Л. Інституційне середовище інноваційного розвитку регіонів України / Л. Федуллова // Економіст. – 2012. – № 5. – С. 38 – 42.
3. Толмачева А.Ф., Хахулин В.В., Тулькун Я.И. О перспективах государственно-частного партнерства в инновационной сфере региона / А.Ф. Толмачева, В.В. Хахулин, Я.И. Тулькун // Економічний вісник Донбасу. – 2012. – № 1 (27). – С. 231-238.
4. Сітнікова Н.П. Досвід стратегічного планування сталого розвитку у країнах Європейського Союзу / Н.П. Сітнікова // Економіка та держава. – Листопад 2012. – № 11. – С. 11 – 14.
5. Шевчук В.Я. Формування інноваційної моделі сталого розвитку України в посткризовий період / В.Я. Шевчук // Економічний часопис – XXI. – 2010. – № 1 – 2. – С. 6 – 8.
6. Геєць В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.
7. Барішнікова Л.П. Використання кластерного підходу в стратегічному плануванні (закордонний досвід) / Л.П. Барішнікова // Економіка та держава. – 2012. – № 6. – С. 12-14.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Про утворення Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку: постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2012 р. № 827 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/827-2012-n>
10. Territorial Agenda of the European Union 2020. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.eu2011.hu/TA2020.
11. Про Національний план дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010 - 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»: Указ Президента України від 12 бер. 2013 р. № 128/2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/128/2013/print1360002916026833#n22>
12. Регіональний вимір соціально-економічного розвитку і засади нової регіональної політики. – К.: НІСД, 2013. – 82 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>

ПОТЕНЦІАЛ КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ У СТИМУЛОВАННІ СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Білий О.І., аспірант, Інститут законодавства Верховної Ради України (м. Київ)

Білий О.І. Потенціал кластерного підходу у стимулюванні структурної модернізації національного господарства України

У статті розглянуто переваги та потенційні можливості застосування кластерного підходу в процесі реалізації структурної перебудови національної економіки, виявлено роль кластерів у формуванні «точок росту» та «ареалів економічного зростання»; досліджено вплив кластерів на формування мультиплікативного ефекту стимулювання економічної активності, економічного зростання на регіональному та загальнонаціональному рівні національного господарства. Висвітлено потенціал задіяння механізму кластеризації в країнах ЄС, вплив кластерів на перспективи структурної модернізації європейської економіки на період до 2020 року, у т.ч. у сфері послуг, рекреації, туризму, «індустрії здоров'я». Визначено базові пріоритети формування кластерів в Україні у сфері послуг та на основі задіяння потенціалу секторально-галузевого підходу, розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності, формування сучасної інфраструктури. Виявлено вплив кластерних ініціатив на процеси структурної модернізації національного господарства України.

Ключові слова: кластер; кластерний підхід; структурна перебудова; «точки росту»; «ареали економічного зростання»; інноваційно-інвестиційний розвиток; сфера послуг; «індустрія здоров'я»; галузево-секторальний підхід; інфраструктура; національна економіка;